

DECIZIA nr. 532 din 24 septembrie 2019

referitoare la excepția de neconstituționalitate a dispozițiilor [art. 18 din Legea educației naționale nr. 1/2011](#)

EMITENT • **CURTEA CONSTITUȚIONALĂ**

Publicat în **MONITORUL OFICIAL nr. 38 din 20 ianuarie 2020**

Data intrării în vigoare **20-01-2020**

Valer Dorneanu	- președinte
Cristian Deliorga	- judecător
Marian Enache	- judecător
Daniel Marius Morar	- judecător
Mona-Maria Pivniceru	- judecător
Gheorghe Stan	- judecător
Livia Doina Stanciu	- judecător
Elena-Simina Tănăsescu	- judecător
Varga Attila	- judecător
Ioana Marilena Chiorean	- magistrat-asistent

Cu participarea reprezentantului Ministerului Public, procuror Liviu Drăgănescu.

1. Pe rol se află soluționarea excepției de neconstituționalitate a prevederilor [art. 18 din Legea educației naționale nr. 1/2011](#), excepție ridicată de Cătălin Damian în Dosarul nr. 18.001/233/2017 al Judecătoria Galați - Secția civilă și care formează obiectul Dosarului Curții Constituționale nr. 2.674D/2017.
2. La apelul nominal se constată lipsa părților. Procedura de citare este legal îndeplinită. Magistratul-asistent referă asupra faptului că partea Viorica Damian a depus la dosar o întâmpinare, la care a anexat mai multe înscrisuri.
3. Cauza fiind în stare de judecată, președintele Curții acordă cuvântul reprezentantului Ministerului Public, care pune concluzii de respingere, ca neîntemeiată, a excepției de neconstituționalitate, deoarece prin includerea materiei Religiei în planurile-cadru de învățământ nu se încalcă [art. 29 din Constituție](#).

CURTEA,

având în vedere actele și lucrările dosarului, constată următoarele:

4. Prin Încheierea din 16 octombrie 2017, pronunțată în Dosarul nr. 18.001/233/2017, Judecătoria Galați - Secția civilă a sesizat Curtea Constituțională cu excepția de neconstituționalitate a prevederilor [art. 18 din Legea educației naționale nr. 1/2011](#). Excepția de neconstituționalitate a fost ridicată de pârâțul Cătălin Damian în cadrul soluționării acțiunii civile având ca obiect „minori și familie - ordonanță președințială - suplinire acord pârât”.
5. În motivarea excepției de neconstituționalitate autorul acesteia arată, în esență, că înscrierea de către părinți a copiilor sub 16 ani la ora de religie încalcă libertatea conștiinței. În acest sens arată că, în fapt, „copiii nu sunt încă în măsură să înțeleagă și să-și exercite voința lor liberă și, de fapt, ei nu se află într-o poziție de a accepta o credință, deoarece nu sunt conștienți de ea. Alegerea credinței este un act care ar trebui să fie ales în mod conștient și nu poate fi impus de sus de o organizație religioasă, școală sau de părinți. Practica înscrierii copiilor la ora de religie, fără ca acesta să aibă capacitate de discernământ este contrară interesului superior al copilului.”
6. Autorul excepției mai arată că, potrivit [art. 30 alin. \(3\) din Legea nr. 272/2004](#) privind protecția și promovarea drepturilor copilului, „copilul care a împlinit vârsta de 16 ani are dreptul să își aleagă singur religia”. Astfel, dacă până la vârsta de 16 ani copiii nu pot să își aleagă religia, atunci planul-cadru de învățământ primar și gimnazial nu trebuie să includă materia Religie.
7. Judecătoria Galați - Secția civilă și-a exprimat opinia în sensul că excepția de neconstituționalitate este neîntemeiată, întrucât prin includerea în planul-cadru de învățământ a materiei Religie nu se încalcă dreptul fundamental la libertate de conștiință. În primul rând, conform dispozițiilor [art. 18 alin. \(2\) din Legea nr. 1/2011](#), Religia este o materie opțională, elevul fiind înscris la aceasta oră doar în baza unei cereri prin care se solicită în mod expres acest lucru. Prin acordarea dreptului de a opta sau nu pentru studiul învățăturilor unui anumit cult este respectată pe deplin obligația negativă a statului de a nu interveni în formarea sau aderarea la o credință religioasă. Pe de altă parte, în măsura în care cetățenii își manifestă dorința de a studia preceptele unei anumite confesiuni, statul are obligația de a crea cadrul legislativ și instituțional necesar exercitării dreptului la libertate de conștiință și dreptului la învățătură. Așadar, dispozițiile [art. 18 din Legea nr. 1/2011](#) respectă întru totul prevederile constituționale potrivit cărora părinții au dreptul de a asigura, potrivit propriilor convingeri, educația copiilor minori, acordând posibilitatea ca educația religioasă să fie făcută inclusiv în cadrul instituționalizat.

8. Potrivit prevederilor [art. 30 alin. \(1\) din Legea nr. 47/1992](#), încheierea de sesizare a fost comunicată președinților celor două Camere ale Parlamentului, Guvernului și Avocatului Poporului, pentru a-și exprima punctele de vedere asupra excepției de neconstituționalitate.
9. Avocatul Poporului precizează că își menține punctul de vedere, astfel cum a fost reținut de Curtea Constituțională în [Decizia nr. 306 din 27 martie 2012](#), în sensul constituționalității prevederilor legale criticate. În acest sens arată că studiul disciplinei Religie, în conformitate cu opțiunea elevului și acordul părintelui sau al tutorelui legal, în măsura în care obiectul materiei și modalitatea de predare se integrează procesului normal de învățământ și se axează pe prezentarea unor elemente de cultură religioasă generale, abordate într-o manieră neutră, nu poate fi considerat, ca și în cazul altor discipline, o modalitate de constrângere a subiecților în aderarea la o anumită religie. În plus, prevederile criticate trebuie examinate prin prisma [art. 32 alin. \(7\) teza finală](#), [art. 29 alin. \(1\) teza finală și alin. \(6\) din Legea fundamentală](#), [art. 18 din Declarația Universală a Drepturilor Omului](#), [art. 18 alin. \(1\) și \(2\) din Pactul internațional](#) cu privire la drepturile civile și politice, [art. 13 pct. 3 din Pactul internațional](#) cu privire la drepturile economice, sociale și culturale și [art. 9 din Convenția Europeană a Drepturilor Omului](#), în esență, toate aceste prevederi fiind reluate de [art. 29 alin. \(1\) și \(6\) din Constituție](#). În concluzie, dispozițiile de lege criticate nu pot fi interpretate decât în strictă conformitate cu [art. 29 din Constituție](#).
10. Președinții celor două Camere ale Parlamentului și Guvernul nu au transmis punctele lor de vedere asupra excepției de neconstituționalitate ridicate.

CURTEA,

examinând încheierea de sesizare, punctul de vedere al Avocatului Poporului, raportul întocmit de judecătorul-raportor, întâmpinarea depusă la dosar, concluziile procurorului, dispozițiile legale criticate, raportate la prevederile [Constituției](#), precum și [Legea nr. 47/1992](#), reține următoarele:

11. Curtea Constituțională a fost legal sesizată și este competentă, potrivit dispozițiilor [art. 146 lit. d\) din Constituție](#), precum și ale [art. 1 alin. \(2\)](#), ale [art. 2, 3, 10 și 29 din Legea nr. 47/1992](#), să soluționeze excepția de neconstituționalitate.
12. Obiectul excepției de neconstituționalitate îl constituie dispozițiile [art. 18 din Legea educației naționale nr. 1/2011](#), publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 18 din 10 ianuarie 2011, cu modificările și completările ulterioare, având următorul cuprins:

(1) Planurile-cadru ale învățământului primar, gimnazial, liceal și profesional includ religia ca disciplină școlară, parte a trunchiului comun. Elevilor aparținând cultelor recunoscute de stat, indiferent de numărul lor, li se asigură dreptul constituțional de a participa la ora de religie, conform confesiunii proprii.

(2) Înscrierea elevului pentru a frecventa orele de religie se face prin cerere scrisă a elevului major, respectiv a părintelui sau a tutorelui legal instituit pentru elevul minor. Schimbarea acestei opțiuni se face tot prin cerere scrisă a elevului major, respectiv a părintelui sau a tutorelui legal instituit pentru elevul minor. În cazul în care elevul nu frecventează orele de religie, situația școlară se încheie fără disciplina Religie. În mod similar se procedează și pentru elevul căruia, din motive obiective, nu i s-au asigurat condițiile pentru frecventarea orelor la această disciplină.“

13. În opinia autorului excepției de neconstituționalitate, prevederile de lege criticate contravin dispozițiilor constituționale cuprinse în [art. 29 alin. \(1\)](#) privind libertatea conștiinței, precum și prevederilor [art. 9](#) privind libertatea de gândire, de conștiință și de religie din [Convenția](#) pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale și ale [art. 14 alin. \(1\) din Convenția din 20 noiembrie 1989](#) cu privire la drepturile copilului, potrivit căruia „Statele părți vor respecta dreptul copilului la libertatea de gândire, de conștiință și religie“.

14. Examinând excepția de neconstituționalitate, Curtea reține că [art. 18 din Legea nr. 1/2011](#) prevede, în [alin. \(1\)](#), includerea religiei ca disciplină școlară, parte a trunchiului comun în planurile-cadru ale învățământului primar, gimnazial, liceal și profesional și, în [alin. \(2\)](#), posibilitatea părinților, reprezentanților legali ai elevilor minori, respectiv posibilitatea elevilor majori de a solicita participarea la orele de religie. Autorul excepției critică, în principal, faptul că posibilitatea înscrierii de către părinți a copiilor sub 16 ani, fără ca aceștia să aibă capacitate de discernământ, la ora de religie încalcă dreptul fundamental la libertatea conștiinței și este contrară interesului superior al copilului.

15. Cu privire la includerea materiei Religie în planurile-cadru ale învățământului primar, gimnazial, liceal și profesional, Curtea s-a mai pronunțat prin [Decizia nr. 669 din 12 noiembrie 2014](#), publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 59 din 23 ianuarie 2015, asupra dispozițiilor [art. 18 alin. \(1\) și \(2\) din Legea nr. 1/2011](#), care aveau următorul conținut:

(1) Planurile-cadru ale învățământului primar, gimnazial, liceal și profesional includ religia ca disciplină școlară, parte a trunchiului comun. Elevilor aparținând cultelor recunoscute de stat, indiferent de numărul lor, li se asigură dreptul constituțional de a participa la ora de religie, conform confesiunii proprii.

(2) *La solicitarea scrisă a elevului major, respectiv a părinților sau a tutorei legal instituit pentru elevul minor, elevul poate să nu frecventeze orele de religie. În acest caz, situația școlară se încheie fără disciplina Religie. În mod similar se procedează și pentru elevul căruia, din motive obiective, nu i s-au asigurat condițiile pentru frecventarea orelor la această disciplină.*

16. Astfel, la paragraful 16 al acestei decizii, Curtea a statuat următoarele: „inclusiunea Religiei ca disciplină școlară, parte a trunchiului comun, nu reprezintă eo ipso o problemă de natură a genera nerespectarea libertății conștiinței, câtă vreme dispozițiile contestate nu generează obligații de natură a urma cursuri având ca obiect o anumită religie, contrară convingerilor fiecăruia. Așa fiind, Curtea constată că prevederile [art. 9 alin. \(1\) din Legea nr. 84/1995](#) și [art. 18 alin. \(1\) din Legea nr. 1/2011](#) reprezintă o consacrare a dispozițiilor constituționale ale [art. 32 alin. \(7\)](#) potrivit cărora «Statul asigură libertatea învățământului religios, potrivit cerințelor specifice fiecărui cult. În școlile de stat, învățământul religios este organizat și garantat prin lege». De aceea, caracterul obligatoriu al Religiei, ca disciplină școlară, parte a trunchiului comun nu poate fi opus elevilor, întrucât instituirea lui are drept scop atingerea exigențelor constituționale mai sus arătate, prin îndeplinirea de către stat a obligației de a include această disciplină în planul-cadru de învățământ. Prin urmare, obligativitatea disciplinei Religie este opozabilă numai statului care este ținut de necesitatea organizării învățământului religios prin asigurarea predării Religiei pentru cele 18 culte recunoscute (a se vedea și [art. 32 din Legea nr. 489/2006](#) privind libertatea religioasă și regimul general al cultelor, republicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 201 din 21 martie 2014). Faptul că [alineatele \(2\) ale art. 9 din Legea nr. 84/1995](#) și [art. 18 din Legea nr. 1/2011](#) dau elevului drept de opțiune prin instituirea posibilității de a nu participa la aceste cursuri consacră caracterul opțional al disciplinei, care, de această dată, vizează elevul major, părintele sau tutorele legal instituit pentru elevul minor. Drept urmare, Curtea urmează a respinge, ca neîntemeiată, excepția de neconstituționalitate a dispozițiilor [art. 9 alin. \(1\)](#) și [alin. \(2\) teza a doua și a treia din Legea nr. 84/1995](#), precum și a dispozițiilor [art. 18 alin. \(1\)](#) și [alin. \(2\) teza a doua și a treia din Legea nr. 1/2011](#).” Prin aceeași decizie, însă, Curtea a constatat, la paragraful 17, că modul în care legiuitorul reglementase, la acel moment, prin [art. 9 alin. \(2\) teza întâi din Legea nr. 84/1995](#) și [art. 18 alin. \(2\) teza întâi din Legea nr. 1/2011](#) oferta educațională referitoare la disciplina Religie este de natură să afecteze libertatea de conștiință. La paragraful 19, Curtea a mai constatat că Legea fundamentală garantează părinților dreptul la îngrijirea și educarea copiilor lor și cuprinde dreptul la educarea religioasă. De aceea, este primordial dreptul acestora de a transmite copiilor convingerile proprii legate de probleme religioase. De asemenea, părinții au dreptul de a-și ține departe copiii de convingeri religioase. Însă acest drept de educare nu aparține exclusiv părinților, statul, căruia i s-a încredințat controlul asupra întregului sistem școlar, asumându-și în mod autonom și concurent o misiune proprie de educare, corelativă cu cea a părinților. Rezultă că, pe de o parte, există o obligație negativă a statului de a nu interveni în formarea sau aderarea la o convingere sau credință religioasă, iar, pe de altă parte, există și obligația pozitivă potrivit căreia, în măsura în care persoana se manifestă în sensul studierii sau receptării învățăturilor unui anumit cult sau credință religioasă, să creeze cadrul legislativ și instituțional necesar exercitării drepturilor prevăzute de [art. 29](#) și [art. 32 din Constituție](#). Așadar, numai după exprimarea dorinței elevului major, respectiv a părinților sau a tutorei legal instituit pentru elevul minor, de a-și însuși prin studiu preceptele specifice unui anumit cult religios intervine obligația pozitivă a statului de a asigura cadrul necesar menționat.

17. În final, la paragraful 22 al [Deciziei nr. 669 din 12 noiembrie 2014](#), Curtea a statuat că, „pentru a fi deplin respectată libertatea de conștiință și religie, care implică libertatea de a aparține sau nu vreunei religii, consacrate de [art. 29 alin. \(1\), \(2\) și \(6\) din Constituție](#), legiuitorul este ținut de o obligație de neutralitate și imparțialitate. Această obligație este realizată în situația în care statul veghează la respectarea acestor libertăți, consacrand posibilitatea părinților, reprezentanților legali ai elevilor minori, respectiv posibilitatea elevilor majori, de a solicita participarea la orele de religie.”

18. Ulterior publicării în Monitorul Oficial al României, Partea I, a acestei decizii, textul [art. 18 din Legea nr. 1/2011](#) a fost modificat, în sensul că înscrierea elevului pentru a frecventa orele de religie se face prin cerere scrisă a elevului major, respectiv a părintelui sau a tutorei legal instituit pentru elevul minor.

19. Ținând cont de criticile autorului excepției din prezenta cauză și având în vedere cele reținute prin [Decizia nr. 669 din 12 noiembrie 2014](#), Curtea constată că reglementarea privind includerea religiei ca disciplină școlară, parte a trunchiului comun, în planurile-cadru ale învățământului primar, gimnazial, liceal și profesional și cea privind posibilitatea părinților, reprezentanților legali ai elevilor minori, respectiv posibilitatea elevilor majori de a solicita participarea la orele de religie nu contravin dispozițiilor constituționale cuprinse în [art. 29 alin. \(1\)](#) privind libertatea conștiinței.

20. Referitor la critica autorului excepției potrivit căreia posibilitatea înscrierii de către părinți a copiilor sub 16 ani la ora de religie încalcă dreptul fundamental la libertatea conștiinței, Curtea constată că aceasta este neîntemeiată, deoarece, potrivit [art. 29 alin. \(6\) din Constituție](#), „Părinții sau tutorii au dreptul de a asigura, potrivit propriilor convingeri, educația copiilor minori a căror răspundere le revine”. De asemenea, potrivit [art. 2 din Primul Protocol adițional la Convenția](#) pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale, „Nimănui nu i se poate refuza

dreptul de instruire. Statul, în exercitarea funcțiilor pe care și le va asuma în domeniul educației și al învățământului, va respecta dreptul părinților de a asigura această educație și acest învățământ conform convingerilor lor religioase și filozofice“.

21. În ceea ce privește critica referitoare la încălcarea [art. 9 din Convenția](#) pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale, Curtea reține că, prin Hotărârea din 18 martie 2011, pronunțată în Cauza Lautsi și alții împotriva Italiei, Curtea Europeană a Drepturilor Omului a invocat diversitatea spațiului european în materia conservării și perpetuării tradițiilor culturale și religioase, diversitate ce este permisă prin recunoașterea unei largi marje de apreciere a statelor în materie de educație, cu respectarea dreptului părinților de a asigura, potrivit propriilor convingeri religioase și filozofice, educația copiilor minori.

22. Totodată, Curtea Europeană a Drepturilor Omului a stabilit că în domeniul educației și instruirii, [art. 2 din Protocolul nr. 1](#) este în principiu *lex specialis* în raport cu [art. 9 din Convenție](#). Acest fapt se produce cel puțin în cazul în care este vorba despre obligația statelor contractante - pe care o ridică [art. 2 teza a doua](#) - de a respecta, în cadrul exercitării funcțiilor pe care și le asumă în acest domeniu, dreptul părinților de a asigura această educație și această instruire în conformitate cu convingerile lor religioase și filosofice (a se vedea, în acest sens, Hotărârea din 29 iunie 2007, pronunțată în Cauza Folgerø și alții împotriva Norvegiei, paragraful 84).

23. De asemenea, referitor la locul religiei în programa școlară, Curtea Europeană a Drepturilor Omului a stabilit că definirea și organizarea programului de studii intră în competența statelor contractante. Nu este, în principiu, de competența Curții să se pronunțe cu privire la aceste aspecte, întrucât soluția care poate fi dată poate varia în mod legitim în funcție de țară și de perioade. În special, [art. 2 teza a doua din Protocolul nr. 1](#) nu împiedică statele să disemineze prin educație sau instruire informații sau cunoștințe care au, direct sau indirect, un caracter religios sau filosofic; nu permite nici măcar părinților să se opună integrării unei astfel de instruirii sau educații în programa școlară (a se vedea, în esență, Hotărârile din 7 decembrie 1976, pronunțate în Cauza Kjeldsen, Busk Madsen și Pedersen împotriva Danemarcei, paragrafele 50-53, Hotărârea din 29 iunie 2007, pronunțată în Cauza Folgerø și alții împotriva Norvegiei, paragraful 84, și Hotărârea din 9 octombrie 2007, pronunțată în Cauza Hasan și Eylem Zengin împotriva Turciei, paragrafele 51 și 52).

24. Referitor la critica privind încălcarea [art. 14 alin. 1 din Convenția din 20 noiembrie 1989](#) cu privire la drepturile copilului, ratificată de România prin [Legea nr. 18/1990, republicată](#) în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 314 din 13 iunie 2001, potrivit căruia „Statele părți vor respecta dreptul copilului la libertatea de gândire, de conștiință și religie“, Curtea constată că și aceasta este neîntemeiată, deoarece, potrivit [alin. 2 al art. 14 din această Convenție](#), „Statele părți vor respecta drepturile și obligațiile părinților sau, după caz, ale reprezentanților legali ai copilului de a-l îndruma în exercitarea dreptului sus-menționat, de o manieră care să corespundă capacităților în formare ale acestuia.“

25. În final, cu privire la critica referitoare la încălcarea interesului superior al copilului prin includerea religiei în planurile de învățământ, Curtea reține că dreptul părinților de a asigura educația copiilor lor conform convingerilor lor religioase și filozofice se bazează pe principiul general - enunțat în Declarația de la Geneva din 1924 privind drepturile copilului și în Declarația drepturilor copilului, adoptată de Adunarea Generală la 20 noiembrie 1959, care a stat la baza adoptării [Convenției din 20 noiembrie 1989](#) cu privire la drepturile copilului - potrivit căruia responsabilitatea educației copilului revine, cu prioritate, părinților, care trebuie să o exercite în interesul superior al copilului.

26. Referitor la participarea la orele de religie și la posibilitatea părinților de a solicita scutirea parțială de la aceste ore, prin Hotărârea din 29 iunie 2007, pronunțată în Cauza Folgerø și alții împotriva Norvegiei, paragraful 99, Curtea a reținut că, în acea cauză, pentru anumite activități (de exemplu, rugăciuni, intonarea unor imnuri sau jocuri), potrivit legislației norvegiene, trebuia făcută diferența între observarea prin participare și implicarea prin participare, ideea de bază fiind ocrotirea interesului pentru transmiterea de cunoștințe, exceptările trebuind să se refere la participarea propriu-zisă la o activitate, nu și la transmiterea de cunoștințe prin respectiva activitate. Curtea a reținut că această distincție între activitate și transmiterea de informații prin acea activitate nu numai că este dificilă din punct de vedere practic, ci diminuează substanțial efectivitatea dreptului la scutire parțială de la ora de religie. Totodată, așa cum a statuat Curtea Europeană a Drepturilor Omului, de exemplu, prin Decizia din 11 septembrie 2006, pronunțată în Cauza Konrad și alții împotriva Germaniei, părinții nu pot refuza dreptul copilului la educație pe baza convingerilor lor religioase sau filozofice. De asemenea, prin Decizia din 27 aprilie 1999, pronunțată în Cauza Martins Casimiro și Cerveira Ferreira împotriva Luxemburgului, protecția dreptului copilului la educație - care, dacă intră în conflict cu dreptul părinților la respectarea convingerilor lor religioase, prevalează asupra acestuia din urmă - justifică refuzul acordării unei dispense de participare la școala de sâmbătă pentru un copil ai cărui părinți sunt membri ai „Bisericii Adventiste de ziua a 7-a“.

27. Pentru considerentele expuse mai sus, în temeiul [art. 146 lit. d\)](#) și al [art. 147 alin. \(4\) din Constituție](#), precum și al [art. 1-3](#), al [art. 11 alin. \(1\) lit. A.d\)](#) și al [art. 29 din Legea nr. 47/1992](#), cu unanimitate de voturi,

În numele legii

DECIDE:

Respinge, ca neîntemeiată, excepția de neconstituționalitate ridicată de Cătălin Damian în Dosarul nr. 18.001/233 /2017 al Judecătorei Galați - Secția civilă și constată că dispozițiile [art. 18 din Legea educației naționale nr. 1/2011](#) sunt constituționale în raport cu criticile formulate.

Definitivă și general obligatorie.

Decizia se comunică Judecătorei Galați - Secția civilă și se publică în Monitorul Oficial al României, Partea I.

Pronunțată în ședința din data de 24 septembrie 2019.

PREȘEDINTELE CURȚII CONSTITUȚIONALE

prof. univ. dr. VALER DORNEANU

Magistrat-asistent,

Ioana Marilena Chiorean